

בלי להשתעבד לשום סמכות, לכתוב פשוט ככל האפשר". ובאמת, גם זה וגם זה יש ברשימותיה, כלומר גם הידע הנצבר והמועבר וגם השיפוט החופשי והמשוחרר. כפי שהיא כותבת בהמשך: "בשמחה אני מגישה לקוראים את שמחת הקריאה שלי, את התלהבויות נעורי, ואת תובנותי המתבגרות".

כאמור בספר 77 מאמרים המחולקים לחמישה מדורים: שירים, ספרי שירה, סיפורת עברית, סיפורת מתורגמת, ספרי מחקר ומסה. מכיוון שכל מאמר הוא נושא בפרד, לא יכולתי לבהוב...

שמחת הקריאה ותודות הכתיבה
מאת ברוך יוסף (2007)

רשימת הביקורת הספרותית היא הסוג הזנוח ביותר מכל סוגי היצירה השונים כיום. השיר והסיפור מחד והמחקר והעיון לעומתה, זוכים לתמיכתם של גופים רבי כוח כמו המו"לות והאקדמיה, ורק לרשימה העיתונאית הקצרה אין דואג. לא תמיד פני הדברים היו כך; למשל, כאשר כתבו דב סדן, ברוך קורצווייל, שלמה צמח, דן מירון ואחרים את רשימות הביקורת שלהם (הקרויות רצנויה) בעיתונות היומית. אבל מאז נשתנו פני הדברים. ספרה של חמוטל בר-יוסף **טעמי הקריאה** (צבעונים 2006, 460 עמ') המכנס שבעים ושבעה מאמרים ורשימות שנכתבו במרוצת ארבעים שנה, הוא, לפיכך, לא רק ספר מענג ומשכיל כשלעצמו, אלא גם ספר בעתו היכול לשמש מופת של כתיבה ביקורתית בתחום זה, שלא מעטים שולחים בו ידם, אבל רק מעטים טורחים גם להכשיר עצמם למשלה-יד זה.

אלא אחד מהם לשם הדגמה. בחרתי במאמר "מה מבקש מאיתנו השיר של אלתרמן על פי דן מירון" (עמ' 424) העוסק בספרו של מירון **פרפר מן התולעת: נתן אלתרמן הצעיר - אישיותו ויצירתו** (2001) משום שהוא מאפיין כמה מגישות היסוד של חמוטל בר-יוסף בחקר השירה העברית בכלל. ובכן, "מה מבקש מאיתנו השיר של אלתרמן?" שואל דן מירון ועונה: "שנשחרר את השיר מזרותו, שנחזיר אותו אל ההקשר האישי ריגושי". בעיקרון מסכימה בר-יוסף עם מירון כי שירתו של אלתרמן שייכת לעידן הסימבוליזם של ראשית המאה העשרים ממנו אף צמחה הפסיכואנליזה של פרויד, ולפיכך היא תובעת גישה פסיכואנליטית לשם פענוחה.

עם זאת היא סבורה כי דיבור כללי על הפסיכואנליזה אין בו כדי להסביר את משיכתם של קהלים רחבים בארץ לשירת אלתרמן. לדעתה, צריך להבדיל כאן בין שני סוגי סימבוליזם, רוסי וצרפתי (שתי תרבויות שהן בתחום התמחותה), שמשניהם הושפע אלתרמן מהראשון בנעוריו עוד בתקופה שמשפחתו ירשה ברוסיה, ומהשני בשנות העשרים לחייו כאשר למד צרפתית ויצא ללמוד בצרפת. אולם

חמוטל בר-יוסף היא משוררת מעולה, שזכתה בפרסים רבים ביניהם פרס ברנר לשנת תשס"ה; מתרגמת שירה ופרוזה מצרפתית ומרוסית ופרופסור לספרות עברית בעבר, כך שהיא מביאה לרשימת הביקורת הקצרה שלה הן את הרגישות של היוצר/ת והן את הידע של החוקר/ת. "מבוא" לספר היא בוחרת להדגיש היבט אחר של פעילותה: "זהו ספר שנכתב על ידי מורה לספרות, בת מורה לספרות, נצר לשושלת של מורים ומלמדים". צריך מידה מסוימת של אומץ לב כדי להעלות בימינו את שם המורה המזולזל על נס. אבל בר-יוסף לא רק שיש לה אומץ כזה, אלא שבכל דרכה היא הולכת נגד הזרם והאופנות הרווחות. שושלת ההוראה כמו התורה (והם נגזרים מאותו שורש) כמו התרבות בכללה מתקיימת מכוח שושלת מסירה המועברת מדור לדור והמהווה את המסורת התרבותית והלאומית של הקבוצה האנושית. עם זאת וכנגד זאת היא אינה שוכחת לומר: "בדרך כלל שאפתי לכתוב באופן חי,

בשירתו אימץ לו תחילה דווקא את הסימבוליזם הצרפתי שהוא הרבה יותר קיצוני: "הסימבוליזם הצרפתי תיאר את מפלצות התת-מודע בהנחה שזו תמונה אוניברסלית ונצחית המתגלה מתחת למסווה ההיסטורי, הלאומי, החברתי והביוגרפי. לכן זו תמונה כל כך מדכאת..." לעומתו "נוצר ברוסיה סימבוליזם שונה שביטא בעת ובעונה אחת גם את התת מודע הפרטי של המשורר וגם את התת מודע הלאומי... את החוקיות

המניעה את מאבקי הכוחות בהיסטוריה הלאומית". ובעוד שהגאולה האפשרית לפי הסימבוליזם הצרפתי היא "אסתטית", הרי לפי הסימבוליזם הרוסי היא "מיסטית". דן מירון, לדבריה, אינו מבחין בהבדלים אלה שהם בעלי השלכות מרחיקות לכת. בר-יוסף מודה כי בצעירותה התנגדה לסימבוליזם האלתרמני שהיה בו הרבה התאכזרות עצמית, עולם של ברזל דטרמיניסטי. אבל "היום אני רואה יותר

ויותר בשירת אלתרמן את המתח הגובר בין א-מורליזם סימבוליסטי לבין דחפים עמוקים לא פחות של השתייכות והתקבלות חברתית ולאומית".

נקודה חשובה לסיום: את הבחינה המיסטית (כדרך לגאולה אישית וכללית) נוכל לגלות בלא מעט מאמרים בספר הדנים בשירה. אולם בר-יוסף היא תמיד לא צפויה, ואיני בטוח אם נוכל לגלות הבט זה בקלות רבה בשירתה שלה.